

Ádebiyatlar

1. Ахмадулин Е.В. Основы теории журналистики: учебник и практикум для вузов. 2-е изд., испр. и доп. - Москва: «Юрайт», 2024. -С. 286.
2. Gerbner G. Mass Media and Human Communication Theory // Sociology of Mass Communication / ed. by D. McQuail. Harmondsworth, 1972. -P. 35-58.
3. / «Еркин Қарақалпақстан», 1-май 2018-жыл. №54 (20140).
4. <https://t.me/KARAKALPAK24/37881>
5. Пёршке Г. Журналистика как отрасль духовного производства. // Основные понятия теории журналистики (новые подходы к проблеме) / Под ред. Я.Н. Засурского. – М.: 1993. -С. 81-89.
6. Трубицына И.В. Английская журналистика XVII в.: от рукописных листков – к печатной газете. //Вестник МГУ. Серия 10 урналистика». 1978, № 2.
7. Сиберт Ф., Шрамм У., Питерсон Т. Четыре теории прессы. -М.: Нац. ин-т прессы, Вагриус, 1998. – С.223.

REZYUME. Maqolada jurnalistikaning ijtimoiy institut sifatidagi oʻrni va roli belgilab berilgan, bu masala mintaqaviy nuqtai nazardan tahlil qilingan.

РЕЗЮМЕ. В статье определены место и роль журналистики в обществе как социального института, этот вопрос analyzed in regional aspect.

SUMMARY. The article defines the place and role of journalism in society as a social institution; this issue is analyzed from a regional perspective.

ISAJON SULTONNING “ALISHER NAVOIY” ROMANIDA SUJET VA BADIY USLUB

M.Ergashev – *assistent oʻqituvchi*

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch soʻzlar: sujet, ekspozitsiya, obraz, uslub, dumli yulduz, sahro.

Ключевые слова: сюжет, контакт, образ, стиль, комета звезда, пустыня.

Key words: plot, exposure, image, style, comet star, the desert.

Zamon rivojlanar ekan, adabiyot va sanʼat ham birdek rivojlanishda boʻladi. Mustaqillikka erishganimizdan soʻng, mafkuraviy erkinlikning berilishi hamda uzoq vaqtlar qoralanib kelingan asl millat farzandlarining nomlari oqlanishi va yozgan asarlarining ommaga taqdim etilishi adabiyotning gullab-yashnashiga katta hissa qoʻshdi. Buyuk mutafakkir, gʻazal mulkining sultoni Alisher Navoiy haqida adabiyotimizda koʻplab shoh asarlar yartilganligi hammamizga maʼlum, ammo yaratilgan asarlar mustqillik yillarigacha qoralanib kelingan. Istiqloq davri adabiyotining betakror asarlari bilan boyishiga xizmat qilib kelayotgan isteʼdodli adib Isajon Sultonning romanlari romanchilik anʼanalarining ajib chizgilarda davom etayotganidan dalolat beradi.

Isajon Sulton nasrida adabiy anʼana xususida gap ketarkan, yozuvchining mumtoz adabiyot xazinasini, xususan, Nizomiddin Mir Alisher Navoiy ijodiy merosidan bahramand boʻlishini chetlab oʻtish mumkin emas. Zotan, gʻazal mulkining sultoni Alisher Navoiy dahosi necha asrlardirki, dunyo kitobxonlarini oʻziga maftun etib kelmoqda. Bu ulugʻ zotning gʻazallari shoirlarimiz uchun ilhom manbayi boʻlibgina qolmay, uning epik asarlari ham nosirlarimiz diqqatini oʻziga jalb etmoqda.

Darhaqiqat, Isajon Sultonning “Ozod”, “Boqiy darbadar” romanlari Alisher Navoiy badiiy olamidani oziqlangan asarlar sirasiga kiradi. Xususan, adibning “Ozod” romanida Alisher Navoiy dostonlariga oʻxshash sujet va gʻoyalar anchagina. Bundan tashqari, adibning “Alisher Navoiy” romani Navoiy timsolini yanada yorqinroq gavdalantrishga xizmat qiladi.

“Bugun oʻzbek nasri xazinasini isteʼdodli yozuvchi Isajon Sultonning “Alisher Navoiy” nomli yangi romani bilan boyidi. Aslida, “emas oson bu maydon ichra turmoq...”. Oʻzbek adabiyoti tarixida hazrat Alisher Navoiy obrazi bor, teatr va kino talqinlari ham. Ammo maʼnaviy zaruratga koʻra, adib Alisher Navoiy siymosiga qayta murojaat qildi” [1].

Isajon Sultonning “Alisher Navoiy” romani 4 qismga ajratilgan. Bu qismlar Navoiyning “Xazoyin ul-maoniy” devonidagi 4 devonga oʻxshaydi:

1. “Gʻaroyib us-sigʻar” (“Bolalik gʻaroyibliklari”)
2. “Navodir ush-shabob” (“Yigitlik shabadalari”)
3. “Badoye ul-vasat” (“Oʻrta yosh kayfiyatlar”)
4. “Favoyid ul-kibar” (“Qarilik foydaliklari”)

Asarda Navoiyning bolaligidan toʻ umrining soʻnggi kunlarigacha boʻlgan voqealar tarixiy faktlar bilan yoritilgan. Shuni ham alohida taʼkidlash joizki asarda tarixiy voqealar asos qilib olingan boʻlsada, badiiylik, ifodaviylik yuqori. Muallif har bir bobda Navoiy hayoti fasllarini voqealar asosida yoritib beradi. Aynan nomlanishida ham Alisher Navoiyga izdoshlikni koʻrishimiz mumkin. Asarning koʻplab qismlarida 4 soni bilan aloqador joylarni koʻramiz. Bunga yuqoridagi misollar bilan birga, Navoiyning asar davomida dumli yulduzni 4 bora uchratishini ham olishimiz mumkin. Bu misollardan adib Navoiy hayotini tasavvufning 4 bosqichiga: shariat, tariqat, maʼrifat va haqiqatga bogʻlaganligini dalolat.

Yozuvchining asarni tasavvufga bogʻlashda faqatgina shu misollar bilan chegaralanib qolmaydi. Adib romanning birinchi qism “Gʻaroyib us-sigʻar” bobidagi “Muqaddima” qismida mumtoz adabiyotimizdagi

“Hamd va Na’t”lar kabi Ollohning yaratuvchanligiga madhiya bitishi bilan boshlanganligidan ham ko‘ramiz:

“Hayot tarannumi, tiriklik shodligidir bahor! Borliq yaralish va yaratilish shavqi aro jo‘shganini kim ko‘ribdi? Yer tublaridayu giyoh giyoh bag‘ri sodir bo‘layotgan zarra o‘yinlarga kim nazar solibdi? Ha, kulrang tuproq aro yotgan jonsiz bir urug‘ni iriltirib, ipday giyoh tolasi chiqarding. Qanday go‘zal qilding, parvardigorim!” [2:4].

Romanni mutolaa qilgan har bir o‘quvchi Isajon Sulton Navoiy obrazini yaratishda, Qur‘oni Karim, hadisi sharif va folklor manbalarini chuqur o‘rganib, so‘z mulkining sultoni Navoiy tafakkuri va ezgu ishlarini ochib berishga muvaffaq bo‘lganligini ko‘radi

Asarda “Dumli yulduz” voqeasi tahsinga sazovor. Navoiy dumli yulduzni birinchi bor Iroqda ko‘radi:

“–Tog‘ayi, qarang! – deb qichqirdi Alisher. – Anavi yulduzning xuddi kuchukcha kabi dumi bor ekan!

Mirsaid Kobuliy u ko‘rsatgan tomonga qarab qoldi. Haqiqatdan ham o‘zga yulduzlar oralab yorug‘roq bir yulduz uchar, quyrug‘i tikka ko‘tarilgan edi.

– Vo ajab! – deb xitob qildi Mirsaid Kobuliy. Dumli yulduzning ko‘rinmog‘i kishi o‘g‘liga saodat yo falokat olib kelishi kishining burji, burjlarning falokat toqidagi vaziyati va yulduz demining qay tarzda ekaniga qarab bashorat qilinishidan xabardor edi” [2:60].

Muallifning shu o‘rinda asar sujetining muhim unsurlaridan biri tugunni vujudga keltirganligini ko‘rishimiz mumkin. Chunki bundan keyingi bo‘ladigan voqealar mavhumligi va asarda Mirsaid Kobuliy tilidan aytilganidek, “dumli yulduzning ko‘rinishi kishi o‘g‘liga saodat yoki falokat olib keladi”, – degan jumlasini misol qilib olishimiz mumkin. Sababi, faqat saodat emas falokat ham olib kelinishi mumkinligi insonni mushohada qilishga majbur qiladi.

Har bir yozuvchi ma‘lum voqeani asarida keltirishida o‘z maqsadi yo‘lida foydalanadi. Yozuvchining Navoiy va uning oilasini Iroqqa olib borish voqearini keltirishidan asosiy maqsadi, Unga dumli yulduzni ko‘rsatish edi. Buning sababini quyidagi misoldan ko‘rishimiz mumkin:

“Iroq ahli yulduz demining tepaga yoki pastga qaraganiga, qalin-yupqaliligiga qarab fol ochishadi” [2:60].

Mirsaid Kobuliy tilidan olingan bu misoldan dumli yulduz haqidagi rivoyatlar Iroq xalqlari orasida keng tarqalganligini ko‘rishimiz mumkin. Shu sababdan ham adib Iroq tasviridan foydalangan.

Adib shu yerda Navoiyning kelajakda buyuk inson bo‘lib yetishishiga bir ishora sifatida Mirsaid Kobuliy so‘zlarini davom ettiradi:

“– Jonimning egasi bo‘lmish zotga qasamki, mo‘jiza yuz berdi! – Mirsaid tog‘oyi jiyanini mahkam quchib, peshonasidan o‘pti. – Aytadilarki, kim quyrug‘i tikkaga ko‘tarilgan dumli yulduzni hayotida 3 karra ko‘rsa, firdavsi a‘loga kirarmish, Tangri hech shubhasiz, bilguvchidir. Jonim-jigarim, bizlar oddiy navkarlarmiz. Shoyad bunday bo‘lsaki, tangri taolo sizni nafaqat bizning, balki basharning hayoliga kelmagan martabalariga ko‘tarsa” [2:60-61].

“Badiiy asarda tasvirlanayotgan voqealar bir tizimga bog‘lanar ekan, ular orasida asosan ikki turli munosabat kuzatiladi. Sujetdagi voqealarning o‘zaro munosabatiga ko‘ra xronologik va konsentrik sujet turlari ajratiladi” [3:120]. Adibning “Alisher Navoiy” romani xronologik sujet tipiga mansub bo‘lib, qahramon taqdirini davriy izchillikda, uning xarakterini rivojlanishda ko‘rsata olishi jihatdan ustunlik qilgan. Bundan tashqari, asar voealari Navoiyning yoshligidan to umrining oxirigacha bo‘lgan voqealarni qamrab olishi bilan ham xronologik sujetga misol bo‘ladi. “Konsentrik sujet nisbatan qisqa vaqt ichida kechgan voqealarni qamrashi yondosh sujet chiziqlarini kiritish imkoniyatlarining kamligi bilan ham xarakterlanadi”. Yuqoridagi misollar orqali “Alisher Navoiy” romanini xronologik sujetga misol desak maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Roman sujetida ekpozitsiyaning o‘rni nihoyatda beqiyos hisoblanadi. Asar boshlanish qismi tabiat tasviridan boshlanadi. “Hirirut yoqasidagi o‘langlar ko‘z yetguncha bahor naqshlari bilan hayratomuz bezalgan edi. Hayrat boisi shuki, u bezaklar jonli edilar. Yellarda mayin chayqalgan qizg‘aldoqlar ko‘zga yaqqol tashlangani bilan, aslida bu yerda nimalar yo‘q deysiz?” [2:3]. Adibning ekspozitsiyada bu jumlaning keltirishi orqali o‘quvchida asar voqealarini kechadigan joy, qahramonlar va boshqa shart-sharoitlar bilan tanishtirib o‘tgan.

Adib tabiat tasvirini faqatgina asar boshlanishida qo‘llabgina qolmasdan turli o‘rinlarda keltirib o‘tadi. Romanda tabiat tasviridan mohirona qo‘llanilganligini bir necha o‘rinlarda ko‘rishimiz mumkin. Masalan: “Gohida bahor paytida shunday hol yuz beradi. Birdan sovuq shamol turib, keksa qishning qolgan-qutgan izg‘irirlari bo‘y ko‘rsatadi. Yashnagan gul-u chechaklarni sovuq uradi. Bu ikki yosh hayotida ham shunday izg‘irin esib o‘tdi. Har ikkisi ham noma‘lumlik shamoli ostida, noaniq kelajak qarshisida qolaverdilar” [2:100].

Bu o‘rinda adib tasvir vositalari orqali Alisher Navoiy va Husayn Bayqaro hayoti nisbatan yaxshilana boshlagan vaqti bahor kelishiga qiyoslangan bo‘lsa, bahorning ilk kunlarida esgan sovuq shamol esa ularning hayotida yana bir yangi sinovlarning boshiga tushganidan dalolat beradi. Adibning shamol tasviridan juda mohirona qo‘llaganligini ko‘rishimiz mumkin. Bundan tashqari adib portert tasviridan ham o‘rinli qo‘llangan: “Muhammad Shayboniyxon barvasta gavgav, yuzi dasht shamollarida qoraygan, yanoqlari turtib chiqqan, qisiq ko‘zli yigit edi. Ayni chog‘da u o‘n sakkiz yoshda bo‘lib, chaqqonlikda va o‘zg‘irlikda Dashti Qipchoqda unga teng keladigan biron kishi yo‘q” [1:161].

Adibning Shayboniyxon portert tasvirini berishda uning jismonan baqquvat va aql-zakovatda ustuvor ekanligini mohirona tasvirlab o‘tgan.

Yozuvchi asarning badiiy emotsionalligini oshirish maqsadida ba‘zi joylarda voqealar ketma-ketligini boshqa tarixiy asarlardan farqli qilib berib o‘tgan. Ya‘ni asarda Alisher Navoiyning Fariddin Attor qalamiga mansub “Mantiq ut-tayr” dostonini o‘qish jarayonini keltirib o‘tishimiz mumkin.

“ – Bu ne kitob? – deb so‘radi xat-savodi yo‘q Qutb, oq yuzida ajablanish sezilib, shuning barobarida Alisherbekka ehtirom bilan qarab. – O‘zim o‘rgilay, mening bek inim shunaqa kitoblarni o‘qir ekanmi?

– “Mantiq ut-tayr”, – deb javob qildi Alisher, so‘ng Qutb xuddi arabchani tushunmaydigandek, qo‘shib qo‘ydi: – Yani qush nutqi, qush tilidir” [2:39].

Asardagi ushbu jumlar Xuroson hukmdori Shoxruh vafotidan olindin berilmoqda. Shoxruh milodiy 1447-yilda vafot etganligidan shuni bilishimiz mumkinki, yozuvchi Navoiyning “Mantiq ut-tayr” asarini 5 yoki 6 yoshligida o‘qigan degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Boshqa tarixiy asarlarda esa, ya‘ni Mirkarim Osimning “Zulmat ichra nur” qissasida Navoiyning Iroqdan qaytgandan so‘ng “Mantiq ut-tayr” asarini o‘qiganligini ko‘ramiz.

“Alisher o‘zi tug‘ilgan Hirotga qaytib kelgach, maktabga qatnab o‘qiy boshladi.

Husayn panjaradan osilib suvga bir parcha qog‘oz tashladi-da, uning o‘qishini kuzatib turib:

– Alisher, – dedi, – nevchun o‘shal kitob ilkingdin tushmaydur? Sabog‘ingni hech takrorlamaysen! Bugun maktabda senga diqqat qilib qarab turdim. Yana “Mantiq ut tayr”ni taxta ostida qo‘yib, takror-takror o‘qiding. Yaxshiki, domla ko‘rib qolmadilar, bo‘lmasa naq boshinga tayoq kelib tushgusi erdi” [4:148-149].

Shuning bilan birga ilmiy asarlarda ham aynan Alisher Navoiyning Iroqdan qaytgandan so‘ng “Mantiq ut-tayr” asarini o‘qigan degan jummalarni ko‘rishimiz mumkin:

“1453-yili Abulqosim Bobur Alisherning otasi G‘iyosiddin Muhammadni Sabzavorga hokim qilib tayinlaydi. G‘iyosiddin Muhammad o‘z oilasi bilan shu shaharga ko‘chib o‘tadi. Alisher Sabzavorda o‘qishini davom ettirib, o‘z davrining shoir-u fozillaridan Xoja Ahmad Mustavfiy, Mavlono YahyoSebak, Darvesh Mansur, Hofiz Ali Jomiy, Xoja Mahmud, Mavlono Nomiylar bilan tanishadi, Darvesh Mansuridan aruz ilmini o‘rganadi. Sa‘diy Sheroziyning “Guliston”, “Bo‘ston” asarlarini o‘qiydi, Fariddin Attorning “Mantiq ut-tayr” dostonini yod oladi” [5:20].

Adib asarning badiiy qiymatini oshirish maqsadida bunaqa ko‘plab o‘zgarishlar kiritganligini ko‘rishimiz mumkin. Yozuvchi Navoiyning cho‘lda yiqilib yolg‘iz qolish jarayonini ham juda mahorat bilan badiiy talqin etgan.

“Onaizor bolasi tuyadan tushub qolganini bilgach, har tarafni nidoga to‘lg‘izib “Qo‘zim, yolg‘izim” deya, to‘qqiz pardasidan chiqib, burqa-yu hijobi bir yon bo‘lib “Voy, rishtai jonimga payvand!” deya, qum uzra qiynala-qiynala chopib kelardi” [2:67].

Asara yozuvchi Navoiyni otdan emas, tuyadan yiqilib tushgan deb voqelarni o‘zgartirib tasvirlab o‘tgan. Vaholanki, ilmiy, tarixiy va badiiy asarlarda Navoiy sahroda tuyadan emas otdan yiqilib tushganligi haqida ma‘lumotlar uchraydi. Bunga yuqorida keltirilgan ilmiy va badiiy asarlardan misollarni olishimiz mumkin. Shuning bilan birga tarixiy asar G‘iyosiddin

Xondamirning “Makorim ul-axloq” asarida ham Navoiyning otdan yiqilish tasviri keltirilgan.

“Tunda yo‘l yurib ketayotgan chog‘larida barchada uyqu g‘olib kelib, u paytlarda hali yosh bola bo‘lgan ul oliy Hazratni qo‘riqlab borish eslaridan chiqib qoldi. Ul Hazrat ham uyquga ketib, ot [ular ketayotgan] yo‘ldan adashdi va boshqa tomonga ketib qoldi. Bir oz yo‘l yurilganidan so‘ng [ul Hazrat] egardan yerga ag‘anab tushdilar. Biroq yo‘lda judayam toliqqanliklari va qattiq uyquga ketganliklari sababli uyg‘onmadilar. Ot ham horiganligidan o‘sha yerda to‘xtab qoldi” [6:146].

Bu o‘rinlarda yozuvchi asarida tarixiy haqiqatdan biroz chekinganligini ko‘rishimiz mumkin. Ammo bu asar saviyasining badiiy qiymatini tushurmasdan uni ko‘tarishga xizmat qilgan. Ya‘ni asarning badiiy qiymatini oshirish maqsadida yozuvchi o‘zgacha hech kimnikiga o‘xshamagan uslubda ijod qilganligini ko‘ramiz. Adib asari bilan tanishib chiqqan kitobxon uning nima uchun tarixiy haqiqatdan biroz chetga chiqqanligini ko‘radi. Ya‘ni asarda yozuvchi cho‘l tasvirini keltirarkan Navoiyni yana bir bor ideallashtirib o‘tadi. Taxminan 9 yo 10 yoshlik (ya‘ni Iroqdan qaytish vaqti milodiy 1451-yilga to‘g‘ri keladi) Navoiyni boshqa salaflardan farqli tengqurlari qatori o‘yinqaroq qilib tasvirlamaydi.

Asarda Navoiy cho‘lda ketayotib barcha o‘qigan asarlari yodiga tushib, tahlil qilib, ularga mahliyo bo‘lgan holda uxlab qolganligi tasvirlangan.

“Shu mahalgacha ko‘rilgan, eshitilgan o‘qilgan-u his qilingan mavzular uning yosh ongida bir saf bo‘lib tizilar, “Mantiqut-tayr” hayratlari, Qosim Anbor baytlari, Sa‘diy fig‘onlari-yu hozirgina eshitilgan shu g‘azal ma‘nolari, saxro tuni, olis yulduzlar, soviy boshlagan qum isini olib esayotgan shabada sezilar-sezilmas aylanayotgan falak charxi qonuniyatlardan so‘zlardi.

Shunday sezgilar bilan ko‘zlariga tobora uyqu chulg‘ab borar ekan, Alisher qumga yiqilib tushganini o‘zi bilmay qoldi. Bir to‘lg‘anib, issiq qum bag‘riga boshini qo‘yib yana uyquga ketdi” [2:65].

Yuqoridagi misollardan adib Navoiy Qosim Anbor baytlari Sa‘diy fig‘onlari bilan bir qatorda Fariddin Attorning “Mantiq ut-tayr” dostonini keltirib o‘tgan. Adibning Navoiyning “Mantiq ut-tayr” dostonini o‘qish vaqtini o‘zgartirganligining sababini shu o‘rinda ko‘rib o‘tishimiz mumkin.

Shuningdek, yosh Alisherni asarda otda emas tuyada yo‘lga chiqqanligini va yiqilish tasvirining berilish sababiga ham alohida to‘xtalib o‘tilgan. Adib Isajon Sultonning eng katta yutuqlaridan biri, bu tabiat tasviring juda maromida qilib tasvirlashidir. Shu sababli, asarda adib sahro tasvirini shunchaki beribgina qolmasdan obrazli va jozibali qilib tasvirlashda aynan tuya obrazidan foydalangan.

“Tuya kajavasining bir tomoniga yuklarni, bir tomoniga Alisherni joylab qo‘yishdi. Sahro hayvonining bir maromda lo‘killashi, turfa tovushlar, karvonboshining har zamonda “Tah! Tah!” deb ovoz berishi, tuya tuyog‘i ostidan chiqayotgan qum saslari, ko‘kka sochilib ketgan yulduzlar, chek-chegarasiz

hududlarga mayin yog‘dusini sochayotgan to‘lin oy... bularning bari ixtiyorsiz ravishda uni allalab, o‘z og‘ushiga tortardi” [2:64-65].

Adib sahro tasvirini berishda tuya obrazidan juda mahorat bilan foydalanganligini ko‘rishimiz mumkin. Ayniqsa, “karvonboshining har zamonda “Tah! Tah!” deb ovoz berishi, tuya tuyog‘i ostidan chiqayotgan qum saslari, ko‘kka sochilib ketgan yulduzlar” jumlasining o‘rni juda beqiyosdir. Adib sahro tasvirini bunchalik go‘zal ifodalash uchun ot obrazidan foydalanib bo‘lmagligini bilgan holda tuya obrazidan foydalangan desak mubolag‘a bo‘lmaydi. “Tuya – sahro kemasi” – deb aytib o‘tilgan jumlaning his qilgan holda adib shu o‘zgartirishni keltirgan degan xulosaga kelsak bo‘ladi.

Bu ketma-ket holda berilgan jumalardan “karvonboshining “Tah! Tah!” deb ovoz berishi, tuya tuyog‘i ostidan chiqayotgan qum saslari, sochilib ketgan yulduzlar, chek-chegarasiz hududlarga mayin yog‘dusini sochayotgan to‘lin oy” misollari o‘quvchi xayolida beixtiyor Navoiyning Lutfiyga aytgan ikki misra g‘azali

paydo bo‘ladi. Sababi g‘azalda ham shu ko‘rinishda ketma-ket go‘zal misollar keltirilgan.

“Orazin yopqach ko‘zimdin sochilur har lahza yosh, O‘ylakim, paydo bo‘lur yulduz, nihon bo‘lg‘ach quyosh...” [2:74].

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, “Alisher Navoiy” romani sujeti va uning tashkil etilishida badiiy tasvir vositalaridan keng hamda mukammal foydalanilgan. Adib “Alisher Navoiy” romani orqali Navoiy hayoti va ijodiy faoliyati bilan birga XV asrda yuz bergan tarixiy voqealarni badiiy tasvirlar orqali keltirib o‘tgan. Asarda Navoiy hayotini yoritishda tarixiy faktlar bilan birgalikda badiiy to‘qimalardan ham keng qo‘llanilgan. Bu esa asarning badiiylilik jihatini oshirishdagi yozuvchining o‘ziga xos uslubidan dalolat beradi.

Nafaqat tarixiy, balki zamonaviy mavzudagi asarlarda ham mumtoz adabiyot an‘analari bilan ijodiy foydalanish mahorati yuksakligini ijodkor uslubiy o‘ziga xosligining yorqin namunasi sifatida e‘tirof etishimiz mumkin.

Adabiyotlar

1. Каримов Б. Хазрат Алишер Навоийга эхтиром ёхуд Инсоният кўеши таърифида битилган роман тўғрисида бир икки оғиз сўз. – Тошкент: «Маданият», 2021.
2. Исажон Султон. Алишер Навоий. – Тошкент: «Адабиёт», 2021.
3. Куранов Д. Адабиёт назарияси асослари. – Тошкент: «Ношир», 2019.
4. Миркарим Осим. Жайхун устида булутлар. – Тошкент: Ғофур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1975.
5. Сиражиддинов Ш., Юсупова Д., Давлатов О. Навоийшунослик. – Тошкент: «Тамаддун», 2018.
6. Ғиёсиддин Хондамир. Макорим ул-ахлоқ. – Тошкент: «Ёшлар» нашриёт уйи. 2018.

REZYUME. Maqolada taniqli yozuvchi Isajon Sultonning “Alisher Navoiy” romanida Sujet va badiiy uslub haqida so‘z yuritiladi. Asarda sujet va uning qurulishida yozuvchi uslubining o‘ziga xosligi tadqiq etiladi. Shuningdek, mazkur hodisalar ilmiy-nazariy tahlillar natijasi umumlashtiriladi.

РЕЗЮМЕ. В статье говорится о сюжете и художественном стиле в романе известного писателя Исаджона Султана «Алишер Навои». В работе исследуется своеобразие стиля писателя в теме и ее построении. Также обобщены результаты научно-теоретического анализа этих явлений.

SUMMARY. The article talks about the subject and artistic style in the novel “Alisher Navoi” by the famous writer Isajon Sultan. The work explores the uniqueness of the writer's style in the subject and its construction. Also, the results of scientific-theoretical analyzes of these phenomena are summarized.

Д.ЕСЕБАЕВ – ДЕТЕКТИВ ГҲРРИҢЛЕРДИҢ ШЕБЕРИ

З.К.Ктайбекова – филология илимлери бойынша философия докторы

Әженияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: хикоя, детектив жанр, сюжет, персонаж, ретроспектив усул, лирик чекиниш, мотив, деталь, маҳорат, диалог.

Ключевые слова: рассказ, детективный жанр, сюжет, персонаж, ретроспективный метод, лирическое отступление, мотив, деталь, мастерство, диалог.

Key words: story, detective genre, plot, character, retrospective method, lyric retreat, motive, detail, skill, dialogue.

Кирисиў. Дәўлетмурат Есебаев – ҳазирги дәўир қарақалпақ әдебиятында белгили жазыўшылардың бири. Ол қарақалпақ прозасын ҳәр қыйлы темаларда жазылған өзиниң бир қатар повесть ҳәм гүрриңлери менен байытты. Жазыўшының қәлеминен дөреген «Аққан жулдыздың алыс шуғласы», «Тышқан тесиги мың теңге», «Көк бояў» сыяқлы китаплары кең жәмийетшилик кеўлинен терең орын алды. Жазыўшы «Қыйсық издиң қыйығы», «Қырағылық», «Тайганың ақ түнинде», «Қәўетерли тәўекел», «Қоян аўы...ы», «Қуран аяты», «Тынышлық урыс

халаты» ҳәм т.б. детектив гүрриңлери арқалы қарақалпақ гүрриңшилигин жанрлық-формалық жақтан түрлендирди.

Әдебиятлар анализи ҳәм методология. Бүгинги күнде жәхән әдебиятаныўында детектив шығармалардың шегарасы, тәбияты, мазмун-мәниси ҳәм жанрлық имканиятлары хаққында бир қатар илимий пикирлер бар [1]. Усы тийкарда, түркий халықлар әдебиятында, соның ишинде, өзбек әдебиятаныўында Т.Ирисбоев [2], Ш.Сулайманов [3], Б.Холиковлар [4] тәрәпинен өзбек детектив